

BUDSTIKKA

Desember 2011

Årgang 16 nr. 4

Litt om regelverket for annullering av frimerkene.

Med innføring av frimerker i 1855 ble det også introdusert nye rutiner som postfunksjonærene måtte forholde seg til. Alle frimerker skulle annulleres på en betryggende måte slik at de ikke kunne brukes igjen. Dette innledet en ny praksis for postfunksjonærene, og postvesenet fant det nødvendig å gi visse direktiver for hvordan dette skulle skje, i god tid før frimerkene ble lansert.

Les mer på side 10.

Da posten laget hull i jernteppet.

Dette er fra den tid Jernteppet delte Europa. Norge var medlem av NATO som var opprettet i 1949 som en forsvarspakt mot sovjetisk aggresjon. Jernteppet gikk i Pasvikdalen. Pasvikelva var grenselv mot Sovjet. Og et norsk posthus fikk sin egen lille rolle å spille i noen år. Posthuset ble dessuten årsak til stor navnestrid, og postbestyreren ble fotfulgt av overvåkningspolitiet. Spenningsdal.

Les mer på side 18.

Posthistorie i krigstid

USA erklærte krig mot England i 1812. Bla. på grunn av den engelske proteksjonisme med loven "The Navigation Act". England blokkerte den amerikanske østkysten, og gikk i land med mindre troppeenheter i Georgia, South Carolina og langs Gulf-kysten.

Les mer på side 21.

I dette nummer:

De siste linjene fra redaktøren	2
Lederens hjørne	3
Forslag på nye medlemmer	3
Referat fra medlemsmøte 17.september 2011	4
Bokanmeldelser	6
Vår ærespris ved Filos 2011	7
Et interessant brev fra California	8
Litt om regelverket for annullering av frimerkene.	10
Postgirokontorets enheter og rek.-etikettene litra	16
Alf Rolfsen i Paris	17
Da posten laget hull i jernteppet	18
Posthistorie i krigstid	21
Ship Letter Newcastle Tyne	23
Brev med affeksjonsverdi for meg	23

Møteprogram Våren 2012

Lørdag 4. februar 2012

Lørdag 14.april 2012

Årsmøte

Spontanauksjon –
Ta med objekter for salg.

Møtene holdes kl. 13.00
i PFTs lokaler,
Schweigaardsgt. 33 B, Oslo.
Mat og drikke etter
tradisjonelt opplegg

Budstikka

Utkommer i 2011 med fire nummer
Ettertrykk tillatt hvis kilde oppgis.

Ansvarlig redaktør:

Bjørn Schøyen, Pb.1 Høybråten,
1005 OSLO
Tlf.: 90 12 46 90
E-post: budstikka@posthistorisk.no

Norsk Posthistorisk Selskap

Adr: Postboks 4369, Nydalen
0402 OSLO, Bankgiro: 0540 0840395

Styret i NPS:

Leder: Trond Schumacher
Holmendammen Terr. 22, 0773 OSLO
E-post: trond.schumacher@bio.uio.no

Nestleder: Øivind Rojahn Karlsen
Maries vei 12, 3610 Kongsberg
E-post: oivindr@online.no

Sekretær: Arvid Løhre,
Lurudveien 28 K,
2020 SKEDSMOKORSET
E-post: arvid@online.no

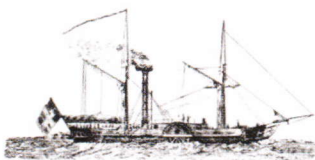
Kasserer: Gunnar Melbøe
Betzy Kjeldsbergs vei 26 E, 0486 OSLO
E-post: gmelboee@online.no

Styremedlem: Henning J. Mathiassen
Revefaret 69, 3033 Drammen
E-post: henning.j.mathiassen@ebnett.no

Varamedlemmer:

Finn Leiang
Sigurds vei 21 A, 1450 Nesoddtangen
E-post: fleiang@online.no

Arne Thune-Larsen
Melumveien 7, 0751 Oslo
E-post: arnel@getmail.no

..de siste linjene fra redaktøren....

Når jeg nå skriver disse ord er det drøye fem år siden jeg overtok redaktørjobben i "Budstikka" etter Oddbjørn Solli. Oddbjørn la grunnlaget for den form og layout som dere alle kjenner. Min jobb har derfor ikke vært å skape noe revolusjonerende nytt, men heller å videreføre Oddbjørns ide og foredle denne. Jeg har nå bestemt meg for at det er på tide å gi seg, og at nye koster bør ta over.

Jobben som redaktør av et lite tidsskrift kan ofte være en ensom affære, men heldigvis har NPS mange aktive, og ikke minst skriveføre medlemmer – noe som gjør livet for en stakkars redaktør langt lettere. Den nye redaktøren vil dermed ha mange gode medspillere på laget.

I dette nummeret tror jeg at vi har rekordmange bidragsytere. Jeg ønsker derfor å takke disse, og alle andre bidragsyterne gjennom disse årene. Dere har alle sørget for et variert, spennende og leservennlig blad. Samtidig som at mange av artiklene nå står som viktig kildemateriale for ettertiden.

Tusen takk for hjelpen alle sammen!

Selv skal jeg nå forsøke å få tid til å montere noe av det materialet som har samlet seg opp gjennom disse fem årene, og kanskje resulterer det i en artikkel eller to til senere nummer av "Budstikka".

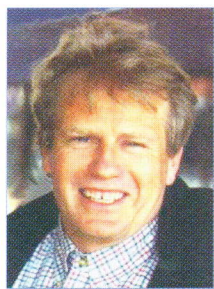
Jeg ønsker dere alle en riktig god posthistorisk jul!

Takk for meg.

Bjørn

**Husk å besøke
NPS hjemmeside:
<http://www.posthistorisk.no/>**

Lederens hjørne:

Høsten har passert og julen nærmer seg. Kong Vinter har ennå ikke vist seg på Østlandet; det har han vel ikke gjort ordentlig i resten av nasjonen heller. Men det er ingen grunn til å klage.

Selv har jeg hatt stor glede av hobbyen når regnet har pisket mot rutene og vannmagasinene har fylt seg opp i høstmånedene som har gått. Det absolutte høydepunkt var likevel turen til Bergen i oktober under den nasjonale frimerkeutstillingen "Bergen Hundre". En langweekend med filatelister og posthistorikere østfra og vestpå, men også en anselig kontingent sørfra og nordfra i landet benyttet anledningen til å være sammen med likesinnede i Bergen i tiden 14. – 16. oktober. Som vanlig hadde NPS et ambulanset møte under utstillingen. Og det var opp til arrangørene i Bergen å fylle møtet med innhold. De skuffet ikke! Hele 44 personer hadde samlet seg kl. 13.00 på lørdag (vår faste møtetid!) for å lytte til statsarkivar Yngve Nedrebø sitt foredrag om Digitalarkivet og Statsarkivet i Bergen sin innsats for å få skannet alle Postens sirkulærer fra 1850 til 1929, en jobb de har utført ved hjelp av Postmuseet sine samlinger av slike. Sirkulærene gir detaljerte opplysninger om postgang, postruter, portotakster, opprettelse av poståpnerier og annet som har hatt betydning for sending av post i Norge, og til og fra Norge. Posthistorie med andre ord. For frimerkesamlere og posthistorikere er sirkulærene gull verd; det er viktige kilder for vår graven etter opplysninger rundt brev og forsendelser, som vel må sies å utgjør selve kjernen i hobbyen vår. Digitalarkivet er Arkivverkets nettsted for presentasjon av sentrale kildeaserier og andre hjelpemidler i digital form for ulike grupper arkivbrukere. I 2011 forventes at det blir lastet ned over 200 millioner sider og gjort mer enn 100 millioner søk i materialet! Nå er det opp til oss å bevise at også vi posthistorikere er en aktiv brukergruppe som ønsker å søke kildene der de er å finne. Digitalarkivet står nå overfor omlegging til ny programvare som vil gjøre det mulig å søke i det skannede materialet. Tenk å kunne sitte på gutterommet og eksempelvis søke på "Holtaalen poståpneri" eller "Haparanda", for deretter å laste ned side på side med fakta fra de skrevne ord – det blir jo helt fantastisk! Kanskje trengs vi ikke møtes mer? Vi kan

"maile" og "twitre" og "face" og "linke" hjemmefra, så har vi det vi trenger? Jeg er ikke helt der. Selv har jeg fortsatt glede av å treffe noen, snakke med noen og spise lapskaus og skåle med noen. For posthistorien og posten! Et riktig Godt Nytt år til dere alle!

Trond

FORSLAG PÅ NYE MEDLEMMER

Hans H. Blom, Bergen. Foreslått av Wilfred Wasenden, støttet av Arne Thune-Larsen. Kandidaten har gjennom en rekke år arbeidet filatelistisk med spesialisering innenfor britiske områder, og hans utstillingssamling med Line-engraved og embossed-utgavene viser også god posthistorisk innsikt. Styremedlem i BF-K og sentral i utstillingskomiteen ved den nasjonale utstillingen Bergen Hundre i 2011.

Steinar Ytreland, Florø. Foreslått av Wilfred Wasenden, støttet av Arne Thune-Larsen. Han har en særlig interesse for perioden før 1855. Dette ble synliggjort i hans eksponat "Norge frem til 1855", som oppnådde stor sølvmedalje i posthistorisk klasse ved Bergen Hundre.

Bjørn Wikan, Tromsø. Foreslått av Karl-Erik L. Olsen og Trond Schumacher. Kandidaten er en aktiv utstiller i posthistorisk klasse, nå sist med "Postal utvikling på Hinnøya 1818-1950", som ble premiert med gull og ærespris ved Bergen Hundre. Han har opp gjennom årene skrevet flere posthistoriske notiser i TFK-nytt og driver aktiv forskning innen sitt utstillingsområde.

Are Døvre, Vadsø. Foreslått av Wilfred Wasenden og Trond Schumacher. Kandidaten er en aktiv utstiller i posthistorisk klasse. Han deltok i "Barents 2005" og "Vardø 2007" med eksponatet "Fra Havningberg til Grændse Jakobselv" og fikk vermeil begge steder. På den regionale utstillingen "Kirkenes 2011" deltok han med eksponatet "Posten i Finnmark 1830-1905" og oppnådde vermeil med 84 poeng og Forbundets ærespris for beste samling!

Jan B. Andreassen, Rødberg. Foreslått av Arvid Løhre, støttet av Trond Schumacher og Øivind R. Karlsen. Han har holdt offentlig foredrag om Numedals posthistorie. Ved den regionale frimerkeutstillingen "Filos 2011" i Oslo fikk han vermeil og Norsk Posthistorisk Selskaps ærespris for eksponatet "Poststedene i Numedal".

REFERAT FRA MEDLEMSMØTET 17. SEPTEMBER 2011

Åpning

Trond Schumacher åpnet møtet ca kl 13:20. Det ble innledet med ett minutt stillhet til minne om vårt æresmedlem, Bjørn E. Bunæs, som gikk bort 21. juli. (Minneord stod i Budstikka 3/11.)

To langveisfarende medlemmer ble hilst spesielt velkommen. Den ene var Jan Lauridsen fra Vardø. Den andre var Oddbjørn Salte, som også skulle være ansvarlig for møtets hovedpost. Han har vært medlem siden 1981, men har aldri tidligere vært på et ordinært medlemsmøte i Oslo!

Henning J. Mathiassen tok imot objekter til spontanauksjonen, Trond opplyste at det allerede var innlevert en del objekter, deriblant bra med litteratur.

Nytt fra styret og andre saker

Trond refererte litt fra styremøtet. Resten av årets program er for lengst fastsatt og bestemt. Møtedatoer i 2012 var nå planlagt til: 4. februar – 21. april – 22. september og 24. november, med vanlige forbehold. (Årsmøtedatoen er senere endret til 14. april)

Det ble minnet om vårt åpne møte under Bergen 100 den 15. oktober, med foredrag om Postens sirkulærer på nett.

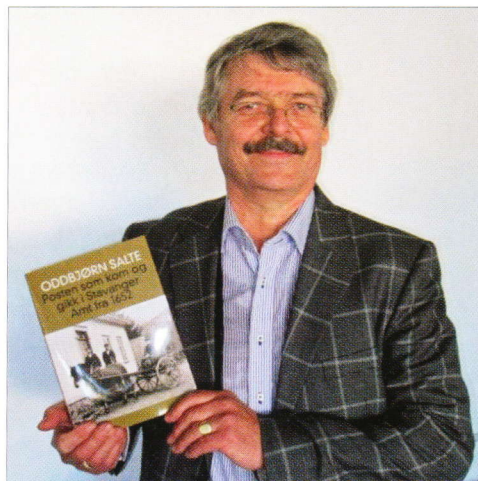
Webmaster Henning etterlyste stoff til hjemmesiden vår, posthistorisk.no. For tiden var det stoff-tørke, og Henning hevdet bestemt at forsamlingen var i stand til å prestere bedre enn det.

Møtets hovedpost: "Posten som kom og gikk i Stavanger Amt fra 1652"

Oddbjørn Salte startet med å takke for bidraget fra Gelleins minnefond, og sa at det kom godt med. Forsamlingen kunne også gjøre seg kjent med resultatet av arbeidet hans, ikke bare gjennom foredraget. Han hadde med seg en liten stabel av den ferske boka si, og flere fikk sikret seg et eksemplar til 300 kr med forfatterens dedikasjon.

Oddbjørn pekte på at det var begrenset med skriftlige kilder fra de eldste tidene angående rutene Kristiansand-Stavanger og Stavanger-Bergen. Men foredraget viste at han hadde funnet interessant og ny informasjon gjennom sine nitidige arkivsøk ved statsarkivene i Kristiansand og Stavanger, foruten i Riksarkivet. Ved besøket ved statsarkivet i Kristiansand fikk han for øvrig befating med arkivsaker som var

sterkt befengt med sopp og mugg. Det kan stilles spørsmål om hvor lenge det er mulig å kunne hente ut tekst fra slike dokumenter.

Ett av arkivdokumentene som er transkribert og gjengitt i sin helhet i boka, er fra 1710. Det er en beskrivelse utarbeidet av fogden på Jæren, N. L. Preus, og gjelder postruten mellom Stavanger og Kristiansand. Det er detaljinformasjon om den enkelte postgård og om veien den blir ført. Oddbjørn fortalte også om de øvrige avsnittene av boka og om utviklingen av postgangen i området.

Boka fikk en grundig omtale av Trond i Budstikka 3/11, og referenten viser til denne.

Etter et par spørsmål/kommentarer tilslutt, ble Oddbjørn behørig belønnet med applaus og tradisjonell takk.

Posthistorisk lapskaus

Matsserveringen startet etter foredraget, og Selskapets skål ble notert kl 14:35. Det ble deretter skålt for de medlemmene som sikkert hadde en god grunn til ikke å møte opp. Til slutt ble Posten, "ved de som driver dette stedet", takket med *sin* skål.

Medlemmenes 5-minutter

- Ivar Sundsbø, på vegne av UJU, reklamerte for et 3-timers dommerkurs på lørdagen under Bergen 100. (På tross av at Ivar egentlig kom med dette allerede under åpningen av dagens møte, hjalp det åpenbart ikke. Kurset ble visstnok avlyst på grunn av manglende interesse, og et nytt kurs ble senere planlagt under Filos i november.)
- Bjørn Muggenrud reklamerte for den nevnte Filos 2011, en regional utstilling i Oslo, 11.-13. november. Han håpet på og få se mange der.

- Deretter presenterte han Norgeskatalogen 2012, som denne gangen har en spesialartikkel om jubileumsserien fra 1947. Selskapets medlemmer fikk nok en gang tilbudet om å kjøpe dette uunnværlige oppslagsverket til spesialprisen kr 310.
- Nyskapningen Norgeskatalogen Postal ble selvfølgelig også presentert, og også her fikk våre medlemmer tilbud om et gunstig kjøp.
- Wilfred Wasenden arbeider med et nytt bokprosjekt om perioden 1807-1814. Han etterlyste i den forbindelse brev til og fra Norge, men også brev innenlandske brev. Vi får håpe at han fikk umiddelbart respons, for etter det han opplyste kan boka allerede være utkommet når du leser dette referatet.
- Arvid Løhre opplyste om den nye boka, "Norway Parcel Post to 1945". Det er vårt æresmedlem i Storbritannia, Olga Ellis, som sammen med Alan Totten har utgitt denne i regi av Sandinavia Philatelic Society. Det er planlagt en omtale et annet sted i dette nummeret av Budstikka.
- Per Kindem etterlyste flere påmeldinger til Nordia 2012, og han ville aller helst ha dem før 1. desember.
- Og samme kunne røpe at det var planlagt en nasjonal utstilling i Østfold, i uka etter høstferien, i oktober 2013. Referenten har begrunnet mistanke om at det ikke er siste gang hr. Kindem tar ordet i den anledningen, så fortsettelse følger på senere møter.

Spontanauksjonen

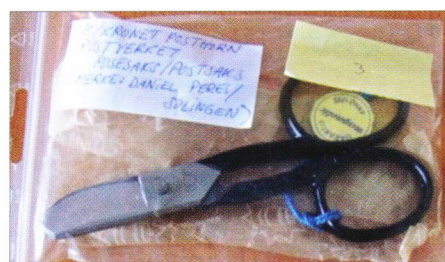
Auksjonen begynte omkring 15:30. Det var 56 objekter, og som nevnt mye litteratur. Trond var som vanlig auksjonarius, og Øivind R. Karlsen var bisitter.

De tre første objektene var postalt utstyr som var donert til Selskapet, og interessen for den type samleobjekter bruker å være upåklagelig. En godt brukt evighetskalender med vendbare/utskiftbare ukedager, måneder og datoer var første objekt.

Kalenderplaten hadde en stor postlogo av 1935, og var vanlig i bruk ved postkontorene så sent som på 1990-tallet. Den ble klubbet for kr 80.

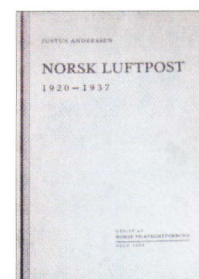

De to neste objektene ble betegnet som posesakser. Skulle det bli kniving om disse saksene? Dette var spesielle sakser beregnet til å klippe opp hyssingen på gjensnørte postsekker. De var utformet slik at de ikke skulle skade stoffet i sekkene, og den postale tilhørighet var dokumentert ved at saksene var merket med logo. En blank saks gikk for 70 kr, mens en annen type med noe sort gikk for 60 kr.

Det ble derimot litt kniving om en postal lærebok i posthistorie fra 1960. Og et Post-vei og fylkeskart fra ca 1980 gikk for 110 kr.

I sitt stiftelsesår, 1931, utga Norsk Filatelistforbund en årbok. Det er nøyaktig 80 år siden, og ett eksemplar av denne boka gikk pussig nok for nøyaktig 80 kr.

Auksjonens største overraskelse ble en annen publikasjon av Norsk Filatelistforbund. Det var et unnselig lite hefte utgitt i 1938, med Justus Anderssen som forfatter og tittel Norsk Luftpost 1920-1937."

Eksemplaret var visstnok nummerert, hadde eierhistorie og et interessant vedlegg, – hvis jeg oppfattet det rett. Og da var det vel sikkert verdt tilslaget på 700 kr?

Arvid Løhre, referent.

Bokanmeldelser:

Dar kjem dampen – med post

Anmeldt av Gunnar Melbøe

Under frimerkeutstillingen BERGEN HUNDRE ble boken "Dar kjem dampen - med post" lansert. Boken er skrevet av Arne Eriksen og Audun Hanstveit, og forteller om de tette bånd mellom postføring og dampskip i Indre Nordhordland og Åsane/Arna i Bergen for over 100 år siden.

Boken fikk en meget personlig lansering av direktør ved Maihaugen, Ågot Gammersvik, som selv er lokalkjent i de områder som boken behandler. Men man behøver imidlertid ikke å være lokalkjent eller ha tilhørighet til området for å få glede av boken. Boken forteller om utviklingen av dampskipsfarten i området og dagliglivet til de som hadde nytte av bedre kommunikasjoner. Det mest interessante er kanskje å lese om de personer som har vært involvert i utviklingen av post- og dampskipsfarten og de anstrengelser de gjorde for å virkeliggjøre sin drøm om bedre kommunikasjon. Arbeidsforholdene for postekspeditørene om bord i skipene blir også grundig behandlet. Historien er rikt illustrert med bilder av dampskip, poststeder, postale objekter, kart og personer.

Forfatterne skriver i forordet at utgangspunktet for å skrive boken er felles interesse for frimerkesamling og posthistorie innen ruteområdet til Indre Nordhordland Dampbåtlag. I 2011 var det 120 år siden dette selskapet ble etablert, og 100 år siden Posteverket opprettet postekspedisjon om bord i INDL sine båter. Tidligere litteratur innen lokal posthistorie har gjerne vært for spesielt interesserte. Denne boken favner videre, og vil bl.a. gjennom skildringer av enkeltpersoner appellere til større lesergrupper. Selv mener de at norsk posthistorie har fått en altfor beskjeden plass både i lokalhistorie og i nasjonal historie. De håper at

denne boken kan bidra til å rette på dette sørgelige faktum.

Undertegnede mener at de har lykket med akkurat det, og anbefaler boken til alle som er interessert i post-, kommunikasjons- og lokalhistorie. Norsk Posthistorisk Selskap har bidratt til utgivelsen ved bidrag fra Dr. Per Gelleins Minnefond.

Boken koster kr. 299, - + porto og kan bestilles på post@dampskib.no

---

NORWAY PARCEL POST TO 1945

Anmeldt av Arvid Løhre

Det er flott hver gang noen med tilknytning til NPS får lansert sine bokprosjekter. Spesielt gledelig er det når det er noen av våre venner i utlandet som utgir norsk posthistorie.

I forordet til dette heftet på 70-sider, forteller forfatterne Olga Ellis og Alan Totten litt om bakgrunnen for utgivelsen og formålet med den. Vårt æresmedlem Olga Ellis har samlet norsk pakkepost i mange år, og hun utvekslet informasjon og byttet objekter med Oddbjørn Solli da *han* begynte med *sin* samling innenfor dette temaet. På dette tidspunktet var det i følge forordet svært lite litteratur om pakkepost, rent bortsett fra et kapittel av Frederik Brofos i Norsk Filatelistika (1969).

Vi vet alle at det siden har blitt publisert svært mye mer. Jeg kan nevne Langangens artikkelserier om stempler, herunder også pakkepoststempler. Det finnes spesialartikler om blanketter, om frankeringsavtrykk og om forskjellige typer skrankemaskiner. Men først og fremst har vi "Norske innenrikske portotakster & gebyrer 1877-1995" (1997) utarbeidet av Erling Johan og Kristian Aune. Bestemmelser og takster for pakkepost utgjør mer enn 50 sider i denne "bibelen" for posthistorikere. Selv om en god del av dette omhandler saker etter 1945, er

det klart at våre engelske venner har kunnet hente mye herfra.

Formålet med heftet er selvfølgelig heller ikke å publisere så mye ny forskning. Formålet er å skape en basis for andre samlere. Med andre ord en grundig innføring og orientering om alle aspekter ved dette emnet, hentet fra et utall av kilder. Det har det vært behov for. Og det mener jeg forfatterne har fått til på en bra måte. Det er blitt en enkel, men svært lekker trykksak. Illustrasjonene er gode, det er brukt farger på alle de gjengitte objektene og all tekst er tydelig. Stoffet er presentert oversiktlig og greit. All tekst er selvfølgelig på engelsk, men det bør vel knapt nok være et problem for oss nordmenn, i 2011.

De innleder med den tidligste historien fra 1759, og deretter følger tre hovedavsnitt med henholdsvis innenlandsk pakkepost, andre tjenester og pakkepoststempler derunder sidestempler (cachets).

Et kapittel om maskinfrankering av følgebrev, så følger krigs- og feltpostpakker, ankommende og avgående utenlandspakker, og en oversikt over blanketter relatert til pakkeposttjenesten.

Forfatterne har mot slutten med en oversikt over pakkepostportoene 1877-1945, innenlands og til Sverige og Danmark. Takster før 1877 er omtalt i kapitlet om den tidligste historien.

Når det gjelder utlandspakker fra Norge, mener jeg det finnes det noen lite omtalte bestemmelser om håndtering av pakker i forbindelse med tollklarering for eksport. En gjennomgang av dette emnet kunne kanskje gitt en nærmere forklaring på bruken av stampelet "UFORTOLLET", omtalt på side 40?

Jeg skjønner ikke helt formålet med å spandere trekvart side på aviser og blad i abonnement i en bok om pakkepost. Begrunnelsen forfatterne har for dette er vel det som er nevnt i første setning: «Periodicals and Newspapers. Almost from the beginning of the parcel service these have formed a large proportion of the volume carried.» Bunter med aviser og blad til private abonnenter har aldri vært regnet som pakkepost, og også internasjonalt har det en egen overenskomst. De ble innenlands sendt sammen med brevposten. Når jeg har sagt det, kan jeg vel også legge til at historien til aviser i posten strekker seg lengre tilbake enn pakkeposten, og fortjener en mye bredere og grundigere omtale hvis det først skulle ha blitt inkludert.

Men det lille jeg har nevnt her må ikke regnes som noen innvendinger mot boka. Forfatterne nevner i forordet at det er relativt få følgebrev som har overlevd produksjonen av kiloverer med videre. De regner derfor med at både

adressekort-typer og stempler/ påskrifter kan ha forsvunnet, og at boka langt fra er komplett. De imøteser derfor både mulige kommentarer, korreksjoner og tillegg.

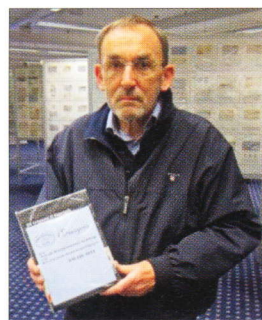
Og det får vi oppfordre alle lesere av Budstikka om å gjøre, gi tilbakemeldinger hvis dere har noen! Men da bør dere også gå til anskaffelse av "Norway Parcel Post to 1945", noe jeg varmt anbefaler.

VÅR ÆRESPRIS VED FILOS 2011

Norsk Posthistorisk Selskap har visstnok ikke gitt ærespriser til utstillinger noen gang tidligere. Dersom noen har andre opplysninger, vil vi gjerne ha et tips.

Tidlig i september mottok styret et brev fra utstillingskomiteen for FILOS 2011 med en forespørsel. I brevet stod det at ved slike utstillinger er det ikke uvanlig at arrangørklubbens "naboer" setter opp ærespriser.

Jan B. Andreassen med NPS' ærespris ved Filos 2011

Nå har NPS vært "nabo" ved mange utstillinger de siste 10-15 årene, men det var første gang i denne perioden vi har fått en slik direkte henvendelse etter det vi kunne se.

Vi vurderte spørsmålet om ærespris på styremøtet 17. september, og konklusjonen ble at styret skulle ta en prinsippavgjørelse om framtidige ærespriser på et senere tidspunkt. Styret stilte seg imidlertid velvillig til denne henvendelsen, og fant å kunne tilby Selskapets jubileumsbok, "Fra Svinesund til Haparanda", som ærespris til den regionale utstillingen FILOS 2011.

Utstillingens jury tildelte Jan B. Andreassen fra Hallingskarvet Filatelistklubb 74 poeng, verneil og Norsk Posthistorisk Selskaps ærespris for eksponatet "Poststedene i Numedal".

Arvid Løhre, sekretær.

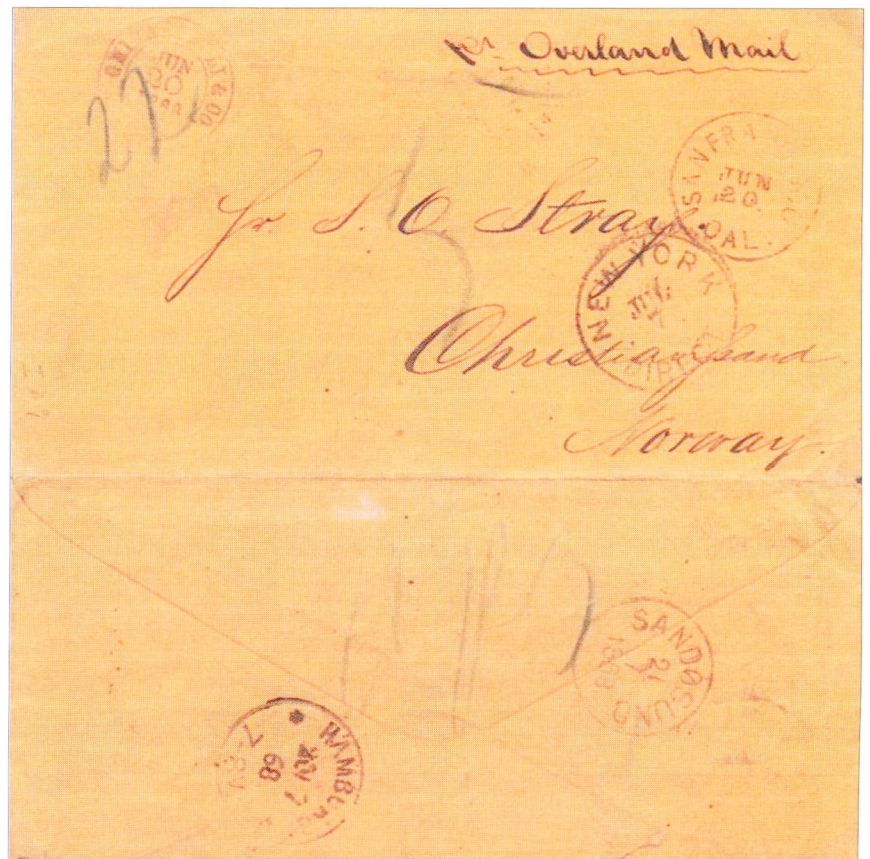

Et interessant brev fra California

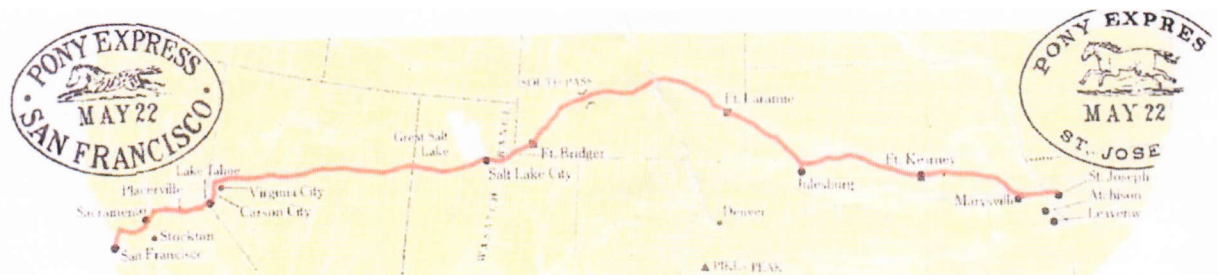
Av Harry Snarvold

På redaktørens oppfordring om stoff til julenummeret av "Budstikka" kan jeg bidra med en kort omtale av et brev, nylig innkjøpt på en frimerkeauksjon her hjemme. Brevet er fra California til Norge i 1868, og virket ganske ordinært i katalogen. Men det hadde en påskrift som fanget min interesse – nemlig "pr. Overland Mail".

Etter krigen mellom USA og Mexico overlot Mexico, California til USA ved freden på Guadalupe Hidalgo i februar 1848 (for øvrig samme året som guldrushet startet i California). Et par år senere ble en ordinær postrute fra vest til øst åpnet med Pacific Packets til Panama City, og videre over neset (med esel fram til 1855) til Colon ved Atlanterhavskysten, og derfra via Havana ti New York.

Jernbanen over neset ble åpnet i 1855, og posttrafikken gikk i hovedsak denne veien fram til begynnelsen av 1860-årene da den gradvis minsket til fordel for "the Overland Route".

I 1868 var jernbanen "the Pacific Railroad" ferdig fra St. Joseph (Colorado) via Chicago til New York mens bare visse deler av strekningen San Francisco – Salt Lake City – St. Joseph var klar. Dette brevet har altså gått visse strekninger med tog, og visse med postdiligens (Stagecoach) fram til St. Joseph.

"The Union Pacific Railway" ble innviet 6. mai 1869, og turen over fra vest til øst tok ca. 10 dager mens dette brevet brukte hele 17 dager på turen! Brevet er stemplet "SAN FRANCISCO/JUN 20" og "NEW YORK/JUL 7/DIRECT" – den siste viser at det ble sendt med

skip, CIMBRIA (HAPAG Line) direkte til Hamburg med ankomst 20.7.68. Deretter med "SANDØSUND 21.7.68" til Norge.

Efter I Starnes' (US) portotabeller var portoen USA-Norge i 1868 for betalte brev 16 cents, ubetalt 18 cents som motsvarer 21 norske skilling. Postkonvensjonen NGU/Norge 11.april 1868 viser at portoen for betalte brev til USA var 18 sk.sp. og for ubetalte 22 sk.sp. (8 sgr.) notert i blått kritt (porto å betale for mottakeren). Portoen 8 sgr. Er fordelt på konvensjonsporto 5. sgr. notert i blått kritt (3 sgr. + tysk 2. sgr.)

De tyske postkontorene skulle etter reglementet markere diverse porto i sgr. Her vist ved "5" og "Wfr 3" (Weiter-franco/paid beyond). Det kan til sist nevnes at det var på denne ruten som den legendariske PONY EXPRESS med aktører som Wells Fargo m.fl. virket. Det ble et kortvarig eksperiment som på grunn av alvorlige problemer med bla indianere varte fra april 1860 til oktober 1861. Slike brev er rariteter.

Brev fra USA til Norge er sjeldne, og dette brevet er det eneste registrerte med denne påtegnelsen. Det er også komplett med påtegnelser og stempler, og er en meget fin kombinasjon av kulturhistorie og posthistorie som gjør det ekstra morsomt.

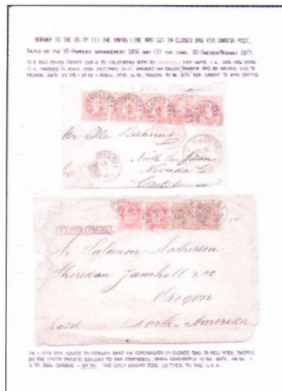
For eventuelle jernbane-entusiaster kan det i tilføres at den første jernbanen som fraktet post i USA var "The Pennsylvania Railroad" i 1832 som gikk fra Philadelphia til West Chester (ca. 30 miles). Løftet om en hurtigere postgang enn med diligensen ble ikke oppfylt da lokomotivet ikke hadde nok kraft i stigningene. Dette resulterte i at man fikk spenne for hester på visse avsnitt.

Annonsen

Ny utgave! Den transatlantiske posten til og fra Norge på 1800-tallet

Harry Snarvold utgir nå en ny revidert utgave av sin bok som omhandler den transatlantiske posten til og fra Norge på 1800-tallet.

Boken baserer seg på Snarvolds samling, og gjennom studier av postkonvensjoner, postruter og takster har han oppnådd en god kartlegging av området.

Boken er innbundet med hard rygg i farger. Den koster 450 kr. pluss frakt, og kan bestilles direkte fra forfatteren:

Harry Snarvold, Eneliden 11, 433 64 Savedalen, Sverige

Hej Posthistorisk

Jeg er slægtsforsker og er på jagt efter oplysninger / data vedr.

**Peder Andersen der blev
Postmester i Risør i 1761**

Med venlig hilsen
Johs. Nielsen

Højholdtsvej 6, Østerballe
5450 Otterup

Mail: johannes@post2.tele.dk
mobil: 25 77 61 70

Litt om regelverket for annullering av frimerkene.

Av Wilfred Wasenden

Med innføring av frimerker i 1855 ble det også introdusert nye rutiner som postfunksjonærene måtte forholde seg til. Alle frimerker skulle annulleres på en betryggende måte slik at de ikke kunne brukes igjen. Dette innledet en ny praksis for postfunksjonærene, og postvesenet fant det nødvendig å gi visse direktiver for hvordan dette skulle skje, i god tid før frimerkene ble lansert.

I et sirkulære, datert 29. September 1854, blir en del av *Portoloven af 7 Juli 1854* gjengitt.

Her heter det bl.a. i ledd c:

Ethvert Frimærke skal ved Indleveringen kasseres ved et Stempel og ved Sværte. Postkontoret paa Bestemmelsesstedet eller Omkarteringsstedet maa nøiaktig paasee, at dette er skeet, og imodsat Fald kassere Mærket, inden Brevet udleveres eller expederes videre. Er et Brev forsynet med 2 eller flere Frimærker, maa Kassationsstemplet paatrykkes hvert Frimærke. Angaaende Mangler med Hensyn til Kassation har det modtagende eller omkarterende Postkontor hertil at gjøre Indberetning. Frimærker paa Breve, der behandles af Postaabnier, som ikke ere forsynede med Kassationsstempel, overstreges med Blæk, og kasseres senere paa den foreskrevne Maade af det omkarterende eller modtagende Postkontor.

Selv om lovbestemmelsene i utgangspunktet var enkle, skulle det vise seg at gjennomføringen ikke ble helt problemfri, bl.a. fordi Postverket innførte en noe omstendelig praksis. Postanstaltene ble pålagt å annullere frimerkene med de tildelte riststemplene (10-13 streker) med svart farge, og deretter påføre brevfronten poststedets datostempel i blå farge. Rutinene ble stort sett fulgt, men det finnes mange eksempler på at fargeputene har blitt byttet om.

Av innholdet går det fram at brevet, gjengitt i fig. 1, ble skrevet i Sarpsborg 17. juni 1855, og avsendt samme dag. Annulleringen av frimerket med 11 strekers riststempel (sort farge) og i tillegg sidestempelet SARPSBORG 17/6-1855 (blå farge), viser at det ble postbehandlet 100 % etter forskriftene.

Fig. 1

Bestemmelsen fra poststyrelsen om at riststemplene skulle brukes til annullering, ble fattet for å sikre seg at frimerket ble så tilsværtet at det ikke kunne brukes om igjen.

Poståpneriene rundt om i landet fikk ikke annulleringsstempler av noe slag før langt ut på 1880-tallet og skulle, slik forskriftene tilsa, blekkannulere frimerket for hånd umiddelbart ved innlevering. Her finnes det imidlertid eksempler på at det ble "slurvet" med utførelsen. Av innholdet i brevet gjengitt i figur 2,

går det fram at det ble skrevet på stedet Triset¹ 1. juni 1855 og innlevert på poståpneriet i Laurdahl i Telemark, og derfra brakt til Skien postkontor uten at frimerket var blekkrysset.

Fig. 2

Ved ankomsten til Skien postkontor ble følgelig frimerket forskriftsmessig annullert med postkontorets riststempel, her slått dobbelt. Brevet ble i tillegg, også etter forskriftene, sidestemplet SKIEN 4/6-1855 i blått. Trolig må postmesteren i Skien ha gitt poståpneren i Laurdahl en påminnelse om at bestemmelsen om å blekkannullere frimerkene ved innleveringen skulle overholdes. Dersom slik tilbakemelding ble gitt, har den i alle fall virket.

Et annet brev, som av innholdet å dømme er skrevet på Grasfjord (trolig gårdsnavn) 14. Mars 1856, ble innlevert 15/3 til poståpneriet i Laurdahl (Fig. 3). I dette tilfellet er frimerket blekkannullert, og senere overstemplet SKIEN 18/3-1856 før videre forsendelse til Christianssand.

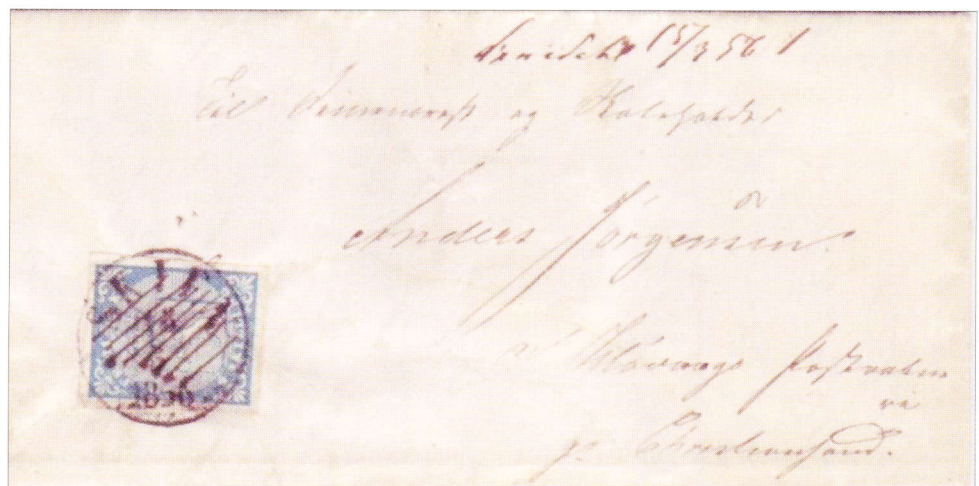

Fig. 3

Tidlig i 1856 ble samtlige poststeder som hadde fått tildelt riststempler beordret til å returnere disse til Postverket for omgravering til 3-rings nummerstempler. I den perioden stemplene var inne for å bli omarbeidet, skulle poststedet anvende datostemplet med stedsnavnet også til annullering av frimerkene. Dette forklarer hvorfor steds- og datostempelet SKIEN 18/3-1856 er slått oppå blekkannulleringen og i sort farge slik illustrasjonen i figur 3 viser. Med dette ble datostempelet samtidig påført brevfronten og ekstra sidestempling i blått sløyfet.

¹ Triset ligger nær innsjøen Bandak i Telemark. Av stempeloversikten i Håndbok over Norske Filatelistika går det fram at Laurdahl poståpneri (der stavet Laurdal) ble opprettet 1/7-1849 og fikk sitt første stempel 7/2-1859. Senere ble navnet endret til Lårdal. Stedet ligger tett ved Bandak i nærheten av Triset.

Først midt på sommeren 1856 var de fleste nummerstemplene ferdig gravert og distribuert til postkontorene. Heretter skulle frimerkene annulleres med nummerstempelet i svart farge og datostempelet påføres brevfronten i blått som tidligere.

Brevet gjengitt i fig. 4 er skrevet i og sendt fra Arendal, og frimerket er annullert forskriftsmessig med byens tildelte nummerstempel 14 i sort og sidestemplet ARENDAL 17/9-1856 i blått.

Det skulle imidlertid ikke gå lang tid før også 3-rings stemplene ble tilbakekalt. Alt høsten 1858 sendte Postverket ut melding til alle som hadde fått tilstilt slike stempler med pålegg om å returnere dem. Deretter skulle igjen datostemplene brukes for å annullere frimerkene ved poststedene som hadde slike stempler.

Fig. 4

Poståpneriene måtte i lang tid fortsette med blekkannullering av frimerkene.

Illustrasjonen i figur 5 viser et brev sendt i sen skillingsperiode. Da konvolutten ikke har noe innhold, er det umulig å si hvor det er innlevert. Imidlertid må det ha vært til et poståpneri uten annulleringsstempel underlagt Skien postkontor. Frimerket er korrekt blekkannullert og seinere overstemplet SKIEN 25/4-1874 i sort farge før det ble videresendt til Christiania og omfordelt via byposten 27/2. Det er interessant å registrere at rutinene nå var endret slik at sidestemplet også kunne påføres i sort farge. De blå stedstemplene er mer uvanlig å finne på brev fra 1870-tallet.

Fig. 5

Det skal nevnes at slett ikke alle poståpnerne fulgte innleveringspåbudene, og vi har eksempler på at både riststempler og 3-ringsstempler, som ikke var returnert, ble brukt helt opp til slutten av 1870 årene. Fra midten av 1880-tallet finner vi igjen 3-rings nummerstempler normalt i bruk, men da fra poståpnerier og brevhus som hadde fått tildelt de "gamle" innleverte stemplene. Etter hvert som lagret av innleverte 3-rings stempler gikk tomt, ble 4-rings nummerstempler gravert og omfordelt.

Etter hvert som blekkannullering av frimerkene ble rutine, fravek en rekke postbetjenter forskriften om at frimerkene skulle påføres et diagonalt blekkryss fra hjørne til hjørne², og vi finner mange fantasifulle påtegninger³. Da det også var viktig å vite hvorfra brevet var sendt, skulle poståpneren, på steder uten stedsstempel, påføre stedets navn sammen med dato for innleveringen. Av og til førte dette til at også selve frimerket ble overskrevet med stedsnavnet og/eller dato, og i mange tilfeller ble dette en erstatning for blekkryssingen, eller utført i kombinasjon med denne. Noen eksempler er vist i illustrasjonene nedenfor

Fig. 6

Påskrevet Dale 25/5-55, og deretter riststemplet.

Påskrevet Gler ombord i båten med samme navn.

Påskrevet Øier 16/10 i tillegg til blekkstreker.

De vanligste blekkannullerte frimerkene finner vi på verdiene fra 1 Sk. til 4 Sk., noe som henger sammen med at disse valørene ble anvendt på trykksaker og ordinære brev som normalt ble sendt fra mindre poststeder som ikke hadde andre annulleringsmuligheter. Det er forholdsvis sjeldent å se blekkannulleringer på høyverdiene 8 Sk. og 24 Sk. Ved siden av brev sendt fra poståpneriene finner vi blekkannulleringer på post sendt fra ulike reisende postekspedisjoner (båt og tog).

I forbindelse med blekkannullerte frimerker på brev, reises det fra tid til annen tvil om frimerket opprinnelig tilhørte brevet, eller om det kan ha blitt påsatt i ettertid. Begrunnelsen for dette har gjerne vært at blekkrysset ikke binder til konvolutt.

² Jfr. Håndbok over Norges Frimerker 1855-1955 bind 1, side 34.

³ For flere illustrasjoner og detaljer henvises til spesialartikkel i Norgeskatalogen 2006.

Et klassisk eksempel er gjengitt i figur 7. I noen tilfeller kan innholdet i brevet bidra til å klarlegge om det er sannsynlig at frimerket ble satt på brevet fra avsenderstedet eller ikke.

Av innholdet går det fram at brevet ble skrevet i Stathelle 30. Mars 1869, der det på denne tiden trolig ikke var annet enn et innleveringssted⁴ for brev, der frimerket ble blekkannullert før brevet ble brakt til Brevig postkontor for videre distribusjon.

Fig. 7

Ut fra frankeringen (4sk4 utkom i 1867) og brevtteksten, er det overveiende sannsynlig at frimerket opprinnelig ble påsatt brevet, men 100 % sikker kan en ikke være. En gjennomlysning og analyse av papiret, rundt og under frimerket, viser at det på brevet i fig. 7 ikke finnes spor etter et annet merke som eventuelt kunne ha blitt erstattet av det som nå sitter der.

Dette styrker sannsynligheten for at brevet og frimerket er samhoørende. Å hevde at frimerket ikke er samhoørende med brevet fordi blekkrysset ikke binder til konvolutten er ikke faglig underbygget.

Studier av en mengde brev og løse frimerker har vist at det har vært vanlig å påføre blekkrysset diagonalt fra hjørne til hjørne, slik at det ikke gikk utenfor merkebildet. Dette var i tråd med bestemmelsene, men det finnes en rekke unntak.

Fig. 8

I figur 8 er gjengitt et brev sendt fra det lille stedet Garvik(lien) i Hedmark 9/9-1886 for å bli sendt til Holth i Nord Odalen. Frimerkene er forskriftsmessig blekkrysset, men det finnes ingen sidestempel fra

⁴ Stathelle, som ligger tett ved Brevik, har trolig blitt betjent ved ombringtjeneste fra Brevik postkontor. Eget stempel fikk stedet først i 1910.

postkontoret som poståpneriet på Garvik sorterte inn under. Kanskje det ble distribuert direkte? Dokumentasjonen er ikke enestående, og det finnes flere eksempler på at brev har blitt viderefremmet fra poståpnerier til adressaten uten å ha blitt påført stedsstempel fra omkarteringsstedet.

Blekkannullering av frimerker er ikke bare et klassisk fenomen, men opptrer fra 1855 og fram til nyere tid. Riktignok blir blekkannullerte frimerker mer og mer sjeldne utover i øreperioden. I nyere tid har de imidlertid igjen blitt mer alminnelige. Det har blitt pustet liv i den gamle lovbestemmelsen om at ethvert frimerke skulle annulleres ved innlevering, eller seinest av postkontoret som mottok sending til formidling. Etter at det fra flere poststeder i perioder ble ekspedert brev med ukansellerte frimerker, har rutineene blitt skjerpet. De siste illustrasjonene viser moderne blekkannulleringer, som kanskje med sine fantasifulle former, i fremtiden vil bli et attraktivt samleområde slik eldre blekkannullerte frimerker er i dag.

En hilsen, sendt rett før jul 2004, der frimerkene er påført nummeret til post i butikk sammen med dato (Fig.9). Det var vel trolig julestria med masseforsendelser av julekort som gjorde at noen måtte bruke pennen mens gummistempelen til post i butikk var i bruk av en annen.

Fig. 9

Her er dato og postbetjentens signatur påført, trolig før brevet gikk i stemplingsmaskinen.

En flott "blekkslange" annullerer effektivt merkene.

Et nesten forskriftsmessig blekkryss.

Manglende eller feilaktig annullering av frimerkene har til alle tider vært et "problem" for Postverket. Gjennom en lang rekke skriv til postmesterne har rutineene blitt forsøkt innskjerpet. For dem som måtte ønske å lese mer om dette henvises til sirkulærer datert 31/8-1863, 25/2-1865, 29/4-1868 og 5/12-1871 som alle omhandler temaet annullering av frimerker og stempeling av brevposten, og det finnes langt flere.

Postgirokontorets enheter og rek-etikettens litra.

Av Arvid Løhre

For mer enn ett år siden fikk jeg forespørsel fra et annet medlem i NPS om jeg visste hva "Postgirokontoret GAR" sto for? Han hadde med fotokopi av en vinduskonvolutt datostemplet POSTGIROKONTORET / OSLO den 01.03.82, og en rek-etikett med den nevnte teksten. Jeg kunne ikke svare der og da, men jeg lovet at skulle sjekke. Det viste seg at det ikke var helt enkelt. Ikke kom jeg på noe relevant litteratur, heller ikke en forespørsel til tidligere ansatte ved Postgirokontoret ga noen resultater. Kopien ble lagt bakerst til observasjon, og der lå den svært lenge.

Fotokopi av to typer rek-etiketter fra Postgirokontoret, med og uten litra. (Illustrasjonens farge påført med billedbehandling)

Jeg har tilgang til en litt uvanlig kilde. Uvanlig, fordi den i sin tid var klassifisert som fortrolig. Kanskje er den det fortsatt? Det var postkontorenes røde S-perm, som bestandig skulle låses inn i hvelv eller skap. Permene ble tatt i bruk i 1974. Tilfeldigvis skulle jeg sjekke nummeret i en blikk-plombe. Jeg visste at det i den nevnte perm fantes en oversikt. Det er S-permens avdeling 8, som omhandler avtrykk i postkontorenes plombetenger og sikringsmaskiner. Og der fant jeg noe interessant. Jeg siterer, (retting 7):

Postgirokontoret:

Avtrykk i plombetenger som er i bruk i de enkelte avdelingene i Postgirokontoret angir følgende tekst:

GAR = Regnskapskontrollen

GDU = Utlandsavdelingen

GDR = Reklamasjonsavdelingen

GDK = Kasse- og Registreringsavdelingen.

(Sitat slutt.) Dermed hadde jeg funnet fasiten. Utdypende informasjon fant jeg i en annen publikasjon som også er uvanlig, men ikke fullt så fortrolig. Det er snakk om "Fortegnelse over ENHETSNUMMER i nummerrekkefølge", utgitt av Postdirektoratet, Regnskapskontoret. Enhetsnumrene er som kjent den type numre som i en periode fantes i de rektangulære stempelavtrykkene til datonummeratorene. Der fant jeg også den administrative oppbyggingen av Postgirokontoret. Dermed var det mulig å knekke koden.

I utgaven pr 1.11.1977 fant jeg at Kontrollavdelingen var egen enhet, og så fantes det tre seksjoner. Det var Planseksjonen, Administrasjonsseksjonen og Driftsseksjonen. Under Administrasjonsseksjonen fant jeg Regnskapskontrollen, i tillegg til Personalavdelingen og Sekretariatet. Og blant Driftsseksjonens seks avdelinger, fant jeg de tre øvrige avdelingene som var representert med egne plombetenger. Med andre ord:

G = Postgiro, A = Administrasjonsseksjonen og R = Regnskapskontrollen.

G = Postgiro, D = Driftsseksjonen og U = Utlandsavdelingen.

På 1980- og 1990-tallet skjedde det omorganiseringer ved Postgirokontoret, men det virker som om både GAR og GDU beholdt sine plasser på organisasjonskartet. Noen andre forkortelser kan jeg umiddelbart ikke huske å ha sett på etiketter, de øvrige avdelinger kan ha brukt etiketter med "Postgirokontoret", uten litra. Har du sett noen andre bokstavlitra i bruk fra Postgirokontoret?

Øvinduskonvolutt fra Utlandsavdelingen, sendt rekommandert 11.5.88, ankomststemplett ved den internasjonale regnskapsavdelingen til Canada Post, 4:45 på 17. mai 1988, og en verdikonvolutt fra Utlandsavdelingen omkring 1980, da Postgirokontoret kunne tilby salg av reisevaluta pr postordre. Både rek. og V-etikett med litra GDU.

Alf Rolfsen i Paris

Av Tore Haga

Alf Rolfsen, sier du, hvem er nå det? Hmmm, han var veldig kjent i sin tid. Nordahl Rolfsen, da? Også han var veldig kjent i sin tid og lenge etterpå. De av oss som gikk på folkeskolen i første halvdel av 1950-årene, brukte nok Nordahl Rolfsens lesebok. Noen husker kanskje illustrasjonene på forsiden - dem var det Nordahls sønn Alf som hadde laget. Alf Rolfsen (1895-1979) var en høyt ansett kunstmaler, ofte omtalt som en av de såkalte freskobrødrene. En lang rekke offentlige og næringslivsbygninger, hovedsakelig i Oslo, men også andre steder, har fresker utført av ham.

Min egen Alf! Take for Most af
24/1 af Prens af 27/1 som legges
Elskede Alf! Jeg er bleven
ræd angst for, at du skal
Christiania 21/2 - 1919.
Min Alf! Stuvord hui
Påstus recut ta letter. 1

Nå var det ikke kunsthistorie jeg mente å legge mest vekt på her, men noen samlerverdige spor fra ett av Rolfsens opphold i Paris. Ifølge Store Norske Leksikon studerte han i Paris i 1919-20, og det skal ha vært utstrakt korrespondanse mellom ham og hans mor - eller i hvert fall fra mor til sønn. Se de tre overlappende brevkortene nedenfor. De to første handler dels om dagligliv i Kristiania og politikk i Norge, dels om mors frykt for at Alf skal bli smittet av spanskesyken. Det tredje, som er skrevet på fransk, gir uttrykk for mors frustrasjon over at en rekke av hennes brev angivelig ikke er kommet frem. Kan bruken av fransk språk ha hatt til hensikt å få kortet lest av den franske utleieren og/eller dennes concierge og gjøre kjent at mor var svært sint over at brev var forsvunnet? Det kan ha vært penger i brevene, for det heter til slutt at mor nå vil sende penger telegrafisk.

Posten laget hull i jernteppet

av Magne Skjånes

Dette er fra den tid Jernteppet delte Europa. Norge var medlem av NATO som var opprettet i 1949 som en forsvarspakt mot sovjetisk aggresjon. Jernteppet gikk i Pasvikdalen. Pasvikelva var grenseelv mot Sovjet. Og et norsk posthus fikk sin egen lille rolle å spille i noen år. Posthuset ble dessuten årsak til stor navnestrid, og postbestyreren ble fotfulgt av overvåkningspolitiet. Spenningsens dal.

Pasvikelva renner nordover fra den store innsjøen Enare i Finland og har sitt utløp i Bøkfjorden ved Kirkenes. Elleve mil av elva er grense mellom Norge og Russland. På denne strekningen er det bygget fire kraftverk. To er norske, Skogfoss og Melkefoss, to er russiske, Boris Gleb og Hestefoss. Det er i forbindelse med utbyggingen av Hestefoss at denne historien har sin bakgrunn. Utbyggingen skjedde i perioden 1967 til 1970.

Kraftverket er russisk, men ble bygget av norske entreprenører KS/AS Norelektro, eid av Hafslund, med utførende hovedentreprenør Pasvik-Kraft som besto av samarbeidspartnerne Furuholmen og Astrup & Aubert. Anleggsområdet ble på norsk side gjerdet inn med port. Det var ikke adgang for uvedkommende. Porten ble vaktet av Garnisonen i Sør-Varanger. Innenfor området var det brakker og bygninger av forskjellig slag. De fleste av de som arbeidet ved anlegget var innkvartert i boligbrakker. En kolonialforretning i Kirkenes satte opp en filial innen det avsperrede området. Etter ønske fra Norelektro ble det 1.8.67 opprettet et brevhus. I butikkbrakka fikk posten lokale med eget rom for postbokser.

Brevhuset fikk et eget navn. Postverkets navnekonsulenter bestemte navnet Hestfoss, (uten e). Lokalpressen, Sør-Varanger Avis, var rasende. I avisens leder 5.9.67 står det bl.a.:

... "Hestefoss kunne ikke godkjennes og navnekonsulenten har da diktatorisk besluttet at stedet skal omdøpes til Hestfoss. Hans navneforandring vil ikke bli godkjent av befolkningen i Sør-Varanger. Stedet heter Hestefoss og vil fortsatt bære dette navn, hvor meget disse sprogfordere enn anstrenger seg".

Det var rene ord for penga, og avisa har fått rett. Det er ingen i dag som sier eller skriver Hestfoss. Hestefoss kommer av østsamisk Hævus-guorsk, hævos = hest.

Hestefoss ligger langt inn i ødemarka ved Pasvikelva, omgitt av uendelige skoger og villmark. Demningen inn på norsk område gir en viss magasinering av vann. Hestefoss er et elvekraftverk med lav fallhøyde. (Foto Skjånes)

Brevhusbestyrer fra 1.8.67 var Jørgen Gikling. Han ble ansatt av utbyggingsselskapet, men fikk deler av lønna fra Postverket. Som postbestyrer tjente han kr 800,- pr. mnd., arbeidstid ca. 70 timer. Hovedjobben var altnuligmann i Norelektro.

Postkontoret var åpent tre dager i uka, kl. 18.30 – 21.00, mandag, onsdag og fredag. Da ankom vare- og personbuss fra Kirkenes. Tirsdag, torsdag og lørdag ankom det rutebuss om kvelden. Da var postkontoret åpent ca. en time for sortering av ankommende post. Det var postkasse hvor det kunne postes brev. Den ble tømt hver kveld. Alle virkedager ble det sendt post med buss til Kirkenes postkontor. Søndag kveld ble postkassen tømt, posten ble stemplet og lagt i samlekonvolutt, og levert i den militære portvakt.

Posten ble da avhentet av bussjåfør mandag morgen. All post til og fra anlegget gikk via brevhuset. Det ble aldri registrert brev fra Russland til adressater ved anlegget. Russerne hadde vel sitt eget opplegg.

Brevhuset hadde eget rom for postbokser. Entreprenør/byggherre og lederne hadde hver sin postboks. Hver mannskapsbrakke hadde sin. Den tillitsvalgte brakkesjefen åpnet og fordelte posten til adressatene.

Brev fra Hestefoss postlagt inne på anleggsområdet. Stemplet 11.2.70.

Det er 120 km fra Kirkenes til Hestefoss.

I begynnelsen ble det bare ekspedert og mottatt brev, pakker, tidsskrifter samt salg av frimerker. Men det ble fort endret til også å omfatte inn- og utbetalinger, postoppkrav etc. Kassa og kassaregnskapet var underlagt postbestyrer på Vaggetem, og det ble ført løpende avstemming.

Anleggsområdet var felles for nordmenn og russere. For å komme inn på området måtte man ha adgangskort. Det måtte søkes på spesielt skjema som ble overlevert overvåkningspolitiet. Disse hadde kontor i Norelektro sin kontorbrakke. De hadde dessuten kontor på Nyrud, 14 km fra anlegget. Til vanlig hadde de to mann tilknyttet Hestefossanlegget. Det var ikke tillatt å fotografere innen området, bare tekniske detaljer med nærfoto.

Det var på det meste ca. 175 mann i arbeid. Det første året var det kun ca. 8-10 russere som jobbet ved anlegget, men det ble flere etter hvert. Disse hadde oppnådd avtale om å få utbetalt en del av lønna i norske kroner, det ble sagt 50 %. Det ga muligheter for å bestille varer mot oppkrav, varer som ikke var å oppdrive i Russland. Dette var i gullalderen til "utstyrsmagasinen". Russerne bestilte varer over en lav sko når katalogene kom. Pakkene ble levert brevhuset av vare- og personbussen og passerte vakta inn til anleggsområdet uten kontroll. Det var jo et norsk brevhus. De slapp altså gjennom vår side av jernteppet uten dikkedarer, bevoktet av norske militære. Det var kø på posthuset de dagene forsendelsene kom. Det meste av det russerne bestilte ble levert fra Spar Kjøp Bergen. I hovedsak var det varer av nylon og boblestoff. Russerne var meget fornøyd med kvaliteten. Hvordan varene kom videre er ikke godt å vite. Det var nok på mange forskjellige måter. Russerne var eksperter på å sno seg. Det fortelles av folk som bodde i brakkene at de på mørke kvelder med måneskinn kunne iakta karavaner av russere vandrende over isen inn i sitt eget land. Befrikk for all emballasje bar de over hodet dyner, puter og alskens varer. Det skal ha vært litt av et syn.

Dette var i perioden med "den kalde krig". Posthuset og forretningen ble et samlingssted for både russere og nordmenn. Overvåkningspolitiet fulgte med i hva som foregikk. En viss fraternisering mellom enkelte russere og nordmenn var vel naturlig å forvente. I et hemmeligstemplet dokument fra Overvåkingsjefen heter det: «Sjåfør Gerbej har tiltrukket seg en del oppmerksomhet siden han kom til Hestefoss p.g.a. han hyppige besøk til den forretning som drives på Hestefoss» osv.

Vi vet i dag at en rekke navngitte personer fikk spesiell overvåking, postbestyreren inklusive. Han forteller at i nov. 69 ankom det 280 tonn maskinutstyr fra Murmansk til Kirkenes, og tre russiske ingeniører ønsket å være tilstede når det russiske skipet la til kai. Gikling kjørte de nedover med bil. I «mappa mi» har han senere kunnet lese at alt de gjorde der nede ble observert og dokumentert med sted og klokkeslett. De besøkte flere butikker. Inn og ut fra anlegget var registrert med klokkeslett. Som sagt, det var under den kalde krigen. I Sovjet satt Brezjnev ved roret.

Bildet er tatt fra russisk side, mot Norge. Til venstre mannskaps- brakker. Den mørke bygningen midt på bilde er butikk og postkontor. Videre kontorbrakker. Til høyre verksteder og garasjer etc.

(foto Gikling)

Bildet er tatt fra norsk side.

Kraftstasjonsområdet på russisk side sees på den andre siden av elva. Bygningen til høyre er hvor butikk og postkontor holdt til.

(foto Gikling)

Poststedene i Norge fikk postnummer fra 18.3.1968. «Hestfoss» fikk postnummer 9928. Brevhuset fikk aldri stempel med dette nummeret.

Jørgen Gikling, (f.1946), var brevhusbestyrer i den tiden brevhuset var i drift. Foto fra legitimasjon som ga adgang til sovjetisk side, datert Hestefoss 18/12 1968. Overvåkningspolitiet brukte altså skrivemåten Hestefoss, i likhet med lokalmiljøet, samt byggherre og entreprenør og alle de andre. Så posten var alene med sin hjemmelagede skrivemåte, Hestfoss.

Brevhuset var kun for anleggsvirksomheten. Det var ingen fastboende som sognet til brevhuset. De ville jo eventuelt ikke sluppet inn. Da anleggsdriften var over var behovet for postkontor ikke lenger tilstede, og brevhuset ble lagt ned 31.7.1970.

Så ble det altså stengt - det eneste norske postkontor gjennom tidene som kun var tilgjengelig for folk med adgangskort godkjent av norsk overvåkingspoliti, og som ble bevoktet av norske militære myndigheter.

Kilder:

Sør-Varanger Avis

Kjell-Arthur Paulsen, Stedsnavn i Sør-Varanger

Posten.no

Jørgen Gikling

Posthistorie i krigstid

Av Harry Snarvold

I mars 1773 kapret en gruppe kolonister i Boston et engelsk skip fra The East India Company lastet med te og kastet te-ballene over bord. Hendelsen er historisk og kalles for “the Boston Teaparty”. Åpen motstand mot England startet opp etter dette med konsekvensen at det britiske parlamentet erklærte krig, og britiske tropper begynte militære operasjoner i Massachusetts i 1776.

Etter syv års krig kapitulerte Lord Cornwallis ovenfor kolonistene i 1781. Etter den påfølgende fredstraktaten i Versailles (1783) begynte en ny tid for de 13 stater som dannet United States of America. I årene som fulgte søkte USA nye forbindelser og markeder for sine varer, men Napoleonskrigene (1799-1815) med den franske blokaden av det Europeiske kontinent medførte en betydelig effekt på handelen over Atlanteren.

USA erklærte krig mot England i 1812 bla. på grunn av den engelske proteksjonisme med loven “The Navigation Act” som innebar at varer til landet (England) bare fikk føres på britiske skip samt diskriminering av tidligere kolonister om bord i skip i “The Navy”.

England blokkerte den amerikanske østkysten, og gikk i land med mindre troppeenheter i Georgia, South Carolina og langs Gulf-kysten (se slaget ved New Orleans som ble mislykket med evakuering i 1814).

I USA ga presidenten fullmakt til et stort antall skip å bedrive kapring av fremmede handelsfartøyer, og med kontroll av eventuell kontrabande. Denne kapringen ga stor dusør for skipets eier og besetning, og omfattet ca. 150 skip.

Begge parter hadde kommet overens om å holde en viss del sjøtrafikken åpen da dette var viktig for begges økonomier, men sensur av post forekom fra begge sider. Posttrafikken over Atlanteren ble sterkt hemmet under disse forhold, og eksisterende brev mellom USA og England er sjeldne. Sensurerte brev er rariteter.

Brev fra USA til Norge i denne tid eller tidligere er ikke kjent. De første emigrantene fra Norge til USA ankom i et større antall først i 1840-årene, og intet brev er kjent å eksistere før dette decennium. Derimot kan forfatteren vise til tre brev fra Norge til USA i tiden 1812-1814. Brevene har samme avsender – Herman D. Janson & Son, Bergen, og samme adressat – Sam G. Arnold & Comp., R.I.,USA.

Krigen 1812-1814 (The American War) ble en kompliserende belastning for England da man samtidig var i krig med Frankrike, og kjempet for å overvinne Napoleon. Det ble sluttet fred med USA den 24. desember 1814 i Gent.

Fig. 1.

Ubetalt brevomslag datert 11. januar 1812 fra Bergen til Providence, R.I., stemplet rød “SHIP” og “NEW YORK/2/AUG”, og satt i porto med 53 cents, delt opp i 17 cents distanseporto for 150-300 miles fra ankomsthavn (N.Y.) x 3 (tre-dobbelt vekt) plus 2 cents ship-letter avgift. Ankomstdato til venstre på brevet “Rec. Aug 3/ 1812” viser en befordringstid på 204 dager. Dvs en meget lang tid som kan forklares med at skipet ble kapret av et amerikansk skip (privateer), og holdt i beslag en tid. Avsender var Herman D. Janson & Son, skipsreder og handelshus.

Fig.2.

Ubetalt brevomslag datert 31.10.1812 fra Bergen til Providence, R.I., sent via en "forwarding agent" til "NEW YORK/4/April", og som påtegnet på baksiden av brevet "Rec.d. 10 Dec. Forw.d by your F.D. & Co". Påtegnet "China Packet" og "Rec.d. 6/April 1812, reisetid 154 dager. Stemplet rød "SHIP", og satt i porto med "36" cents, delt opp i 17 cents distanseporto for 150-300 miles fra ankomsthavn (N.Y.) x 2 (dobbelt vekt) plus 2 cents ship-letter avgift. Avsender var Herman D. Janson & Son, skipsreder og handelshus. Det har ikke lyktes å finne agentens hjemsted i litteraturen, men antas å finnes i Storbritannia. Muligens hadde Janson lisens for trelasthandel med England under Napoleonskrigen, og benyttet en agent der. Se brev i fig.3 med samme agent. Brevet er det tidligste kjente norske brev med "forwarding".

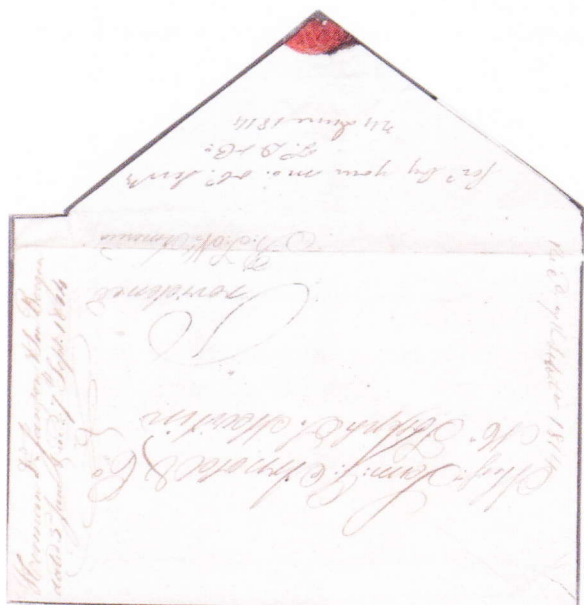

Fig.3.

Ubetalt brevomslag datert 3.juni.1814 fra Bergen til Providence, R.I., sent via en "forwarding agent" som har påtegnet på baksiden "for.d by your most ob. Servent F.D. & Co 24 June 1814", og som sendte brevet med et skip med destinasjon Nord-Amerika. Kapteinen leverte brevet direkte til adressaten den 1. september 1814 (notert på brevet) med en reisetid på 87 dager. Se brev i fig.1 med 204 dager. Brevet var adressert til Sam G. Arnold med partner Joseph S. Martin, eier til et handelshus innen bomullsbransjen lokalisert i Plainfield, Connecticut. Under Napoleonskrigene og den amerikanske krig 1812-1814 ble brev vanligvis betrodd til en kaptein eller handelsmann med en bestemt destinasjon (havn). Disse brevene ble ikke alltid levert til posten, men i stedet direkte til adressaten.

Kulturhistorie:

Herman Didrich Janson, født 8 juli 1757, død 13 mars 1822 i Bergen. Kjøpmann, skipsreder og en ruvende skikkelse i det bergenske næringsliv rundt 1800.

Jansons far var en hollandsk innvandrer som slo seg ned som kjøpmann i Bergen.

Som ung gutt ble Hermann sendt til sjøs. Han tok styrmannseksamen i 1776, og løste borgerskap som skipper i Bergen samme år. I 1786 ga Janson opp sjøen, og etablerte sitt eget kjøpmannsfirma, og utviklet sitt unge handelshus med stor dyktighet.

Hovedvirksomheten var i begynnelsen eksport av tørrfisk og klippfisk til en rekke land, og innførsel av salt, vin og kolonialvarer.

I 1788 kjøpte Janson sitt første skip, fregatten "Prøven". Han fikk også interesse i flere større fartøy, og i 1802 ble sønnen Henrich tatt opp i firmaet. Under Napoleonskrigene i 1807-1814 engasjerte firmaet seg i kaprerfart.

Janson bodde standsmessig i det såkalte "Dankertsens hus" i Strandgaten 28 (ødelagt i bybrannen i 1916) som var bygd på murene av middelalderens Jonskloster.

SHIP LETTER NEWCASTLE TYNE

Av Knut J. Buskum

For en tid fikk jeg tilbud på et brev stemplet Ship Letter Newcastle Tyne. Jeg fattet interesse for brevet da brever fra Norge stemplet Ship Letter Newcastle on Tyne, ikke var så vanlige.

Da jeg begynte å studere brevet og sammenholdt Newcatle-stemplet med hva Allan W. Robertson skriver i sin bok "A History of the Ship Letters of the British Isles", fant jeg på side E.215 en omtale av dette stemplet som han kaller S.3:

SHIP LETTER NEWCASTLE-TYNE

"Sloping seriffed letters. Dispatched from G.P.O. to Newcastle 15.6.1846. No record of use. Well. Her er det i hvert fall ett brev. Foruten dette brevet har Harry Snarvold i sin bok "Carrying Norwegian mail abroad up to UPU" side 125 enda et brev md dette stempelet.

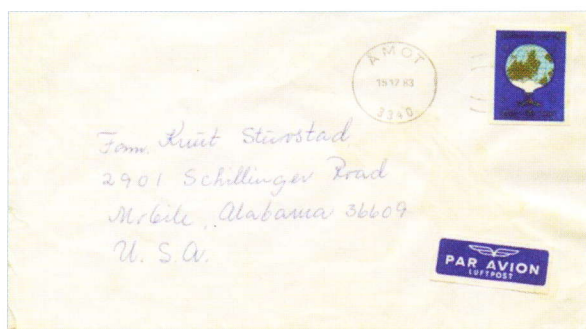
Nå fikk jeg "blod på tann". De øvrige stemplene var greie nok, men påtegningen "by Steamship Norway" Gjorde meg nysgjerrig. Var det mulig å finne noe ut noe mer om skipet? Ved gjennomsøking på internett var det til stadighet SS Norway med dens bedrøvelige historie fra 1960-årene som dukket opp og jeg ble mer og mer nedstemt inntil plutselig jeg fant en henvisning til det Engelske rederiet Allan Line hvor "min" SS Norway var nevnt. Nå var lykken bedre enn forstanden: Jeg klikket på skipes navn og da fikk jeg opp seilingsplanene for aktuell periode. Skipet gikk i 1871 i rute fra Trondhjem

via Christianssund, Aalesund, Bergen til Newcastle og ved å klikke på årstallet fant jeg at skipet gikk fra Trondhjem 17.6.1871, to dager etter at brevet ble stemplet i Trondheim.

(For ordens skyld kan det legges til at innlevert post på denne tiden ble vanligvis stemplet i forbindelse med avgangen fra postkontoret og ikke i forbindelse med innleveringen).

Konklusjonen på dette er at dersom du setter deg inn i litteraturen og søker kunnskap vil dette som regel gi ekstra uttelling.

Brev med affeksjonsverdi for meg

Da tante sendte julebrev til sin søster i Mobile, Alabama julen 1983, var det nok meningen å sjekke portotaksten før frankering.

Det gikk i den berømmelige glemmeboka og brevet ble sendt kun med et julemerke påklippet opp ned! Postvesenet var nok mer påpasselige med kontroll på den tiden, men brevet kom fram uten noen form for bemerkning..... eller var det noen som var snille i Julestria. Nå er dette en liten kuriositet i min samling.

Julehilsen fra Sigmund Brøtan

